

'Werkjes' ontnemen kleuters creatief proces

Welke is ook alweer van mij, juf?

Leerkrachten laten kleuters vaak allemaal dezelfde werkjes maken. Maar als je kinderen meer keuze geeft, gaat hun beeldend vermogen met sprongen vooruit.

door **Lieke IJzermans en Anouke Bakx**

Het is bijna half negen, de meeste kleuters lopen nog even rond in de klas, een jongetje geeft een knuffel aan zijn moeder en een meisje rent enthousiast naar de vensterbank. Ze roept: 'Kijk mam, dit hebben wij gemaakt!' Waarna ze vertwijfeld blijft staan en vraagt: 'Juffrouw, welke is ook alweer van mij?'

Wanneer je een groep 1/2 van de basisschool binnenloopt, zie je vaak vijftientig spinnen in een groot web of vijftientig vrijwel identieke sneeuwmannen op een rij. Enkel de kleur van de sjaal verschilt. Dit zijn de zogeheten werkjes, die kinderen maken door stapsgewijs iets na te doen.

Als leraren iets meer aandacht besteden aan de kwaliteit van beeldend onderwijs, maken kinderen in korte tijd grote sprongen in de ontwikkeling van hun beeldend

vermogen. Dat is de mening van Jos van Onna, auteur van het boek *Laat maar zien*, een didactisch handboek voor beeldend onderwijs. Van Onna waarschuwt dat de ontwikkeling van jonge kinderen kan stagneren als het werk met beeldend materiaal te veel blijft bij het maken van werkjes. Toch laat meer dan de helft van de leerkrachten de kinderen regelmatig allemaal dezelfde werkjes maken. Deze kinderen krijgen weinig ruimte om te onderzoeken en eigen keuzes te maken. Ze mogen slechts pseudo-keuzes maken, zoals de kleur van de sjaal van de sneeuwpop. Het enige verschil is vaak de net-

heid waarmee het een en ander is uitgevoerd. Hiermee ontnemen je kinderen het beeldend proces.

PRODUCTGERICHT

Waarom kiezen leraren ervoor nog steeds zoveel van dit soort werkjes te laten maken? We hebben leerkrachten uit groep 1/2 gevraagd naar hun manier van lesgeven en het aanbod van beeldende activiteiten in de klas. In totaal hebben honderd van hen de vragen beantwoord. We lieten leerkrachten twee voorbeelden zien van werk van kleuters en vroegen hen welk hun voorkeur heeft

Identieke werkjes na de opdracht van de 'ballonclowns'

en welk het meest overeenkomt met de situatie in hun klas. Het eerste voorbeeld toonde de resultaten van een opdracht om een ballonclown te maken, een werkje en dus een *productgerichte* activiteit. De kinderen moesten de ogen, neus, oren, hoed en mond kleuren van de clown die voor de kinderen was geprint. Daarna werden de vormen uitgeknipt en op de ballon geplakt. Naast het voorbeeld van de juf zijn de vrijwel identieke resultaten van de kinderen te zien.

De kinderen kregen ook opdracht een carnavalswagen te maken. Ze hebben verschillende foto's van carnavalswa-

gens bekeken en besproken. Daarna oefenden de kinderen met het materiaal: elektriciteitsdraad, ijzerdraad en klei, en gingen vervolgens met dit materiaal aan de slag. Deze opdracht nodigt uit tot een beeldend proces waarbinnen ruimte is voor eigen keuzes van kinderen en het oplossen van beeldende problemen. De resultaten zijn 'eigen' en origineel.

Materiaalgebruik en techniek zoals knippen, plakken, vouwen, motoriek en pengreep zijn vanzelfsprekend het meest zichtbaar. Kleuterleerkrachten kijken daar tijdens het beeldend vormen dan ook als eerste naar. Op de tweede plaats staan eigen ideeën en inbreng of fantasie van de kinderen en op de derde plaats de creativiteit. Dat lijkt opmerkelijk, omdat er bij werkjes relatief weinig inbreng van de kinde-

Geef kind ruimte iets van zichzelf te laten zien

Meer dan de helft van de leerkrachten werkt in hun klas vaak zoals in het voorbeeld van de ballonclown. Maar minder dan twintig procent zegt dat deze manier van werken hun het meest aanspreekt. Van de leerkrachten met voorkeur voor de carnavalswagen – die in de praktijk echter vaak 'productgerichte' werkjes aanbieden – zijn er slechts acht niet tevreden over het beeldend aanbod in de klas. Zelf beoordelen de meeste leraren hun kennis en vaardigheden op dit gebied als voldoende.

FANTASIE

De leerkrachten uit de kleutergroepen hebben verschillende redenen om vast te houden aan de werkjes. Voorbeelden geven houvast en duidelijkheid; ze zijn eenvoudig te reproduceren; ze sluiten aan bij de belevingswereld van jonge kinderen; de ervaringen zijn positief; ze trainen de motoriek; ideeën die zijn te vinden op internet, zijn vaak met eenvoudige materialen uit te voeren; een voorbeeld namaken vraagt weinig lesvoorbereiding.

ren mogelijk is. Het begrip creativiteit wordt echter vaak op verschillende manieren uitgelegd. Namelijk als het vermogen om problemen op te lossen, maar ook als vaardigheid in een bepaalde techniek. Deze laatste uitleg sluit goed aan bij de werkjes. Ook enthousiasme of plezier, afwerking, zelfstandigheid, beelddaspecten en samenwerking worden genoemd. 'Plezier of enthousiasme' scoort veertig keer als reden waarom een activiteit succesvol is, terwijl dit in de praktijk nauwelijks onderwerp van observatie blijkt te zijn.

VRAGEN

Vierenzestig van de honderd leerkrachten stellen vaak vragen aan hun kleuters. Dit gebeurt zowel voor, tijdens als na de beeldende activiteiten. De vragen gaan over het product en het proces. Vragen over het product zijn bijvoorbeeld: Wat ga je maken?, Wat ben je aan het maken? of: Wat heb je gemaakt? Vragen over het proces: Hoe ga je het maken, hoe heb je het gemaakt? Heb je nog iets nodig en wat heb je nodig? Hoe kunnen we dit aanpakken? Waar ben je begonnen?

Bij deze opdracht konden de kleuters eigen keuzes maken, met zeer gevarieerde 'circuswagens' als resultaat.

Weet je nog wat je moet doen? Lukt het? De meeste vragen sturen aan op reflectie en worden vaak achteraf gesteld: Wat vind je van het resultaat? Is het geworden zoals je wilde? Wat zou je anders willen? Wat vond je

Eén kleuterleerkracht stelt: 'Ik heb de ervaring dat een voorbeeld goed werkt en dat het de meeste kinderen niet belemmert in hun creativiteit.' Een collega zegt: 'Dit vraagt minder tijd en hulp van de leerkracht, ik heb niet altijd tijd voor de begeleiding die een opdracht zoals de carnavalswagen vraagt.' Leerkrachten noemen vaak de motorische training: met werkjes leren kinderen vouwen, knippen en plakken.

Ze observeren de kleuters regelmatig als zij bezig zijn met beeldende activiteiten. Een derde doet dat in meer dan de helft van de gevallen. Slechts een enkeling observeert altijd.

moeilijk? Vond je het leuk?

Een van de belangrijkste vragen om creativiteit aan te spreken: Heb je hier een oplossing voor? wordt in de praktijk niet zo vaak gesteld. Een kind kan zo ruimte krijgen iets van zichzelf te laten zien, ontdekkingen te doen, oplossingen te vinden, zich vaardigheden eigen te maken en te leren kijken. Dan wordt een beeldende activiteit niet alleen een motorische, maar ook een cognitieve ontdekkingstocht, waarbij het zijn eigen wereld kan verbeelden.

Meer informatie: l.ijzermans@fontys.nl.

